

„Emlékezzetek róla, ha újra csatára keltek!”

TANULMÁNYOK
HERMANN RÓBERT
60. SZÜLETÉSNAPIJA
TISZTELETÉRE

I.

© Anka László, B. Szabó János, Bagi Zoltán Péter, Bálint Ferenc, Balla Tibor,
Balogh Máté, Báthory Csaba, Bene János, Bertalan Péter, Ifj. Bertényi Iván,
Bertha Zoltán, Bognár Zalán, Czeglédi Sándor, Csibi Norbert, Csikány Tamás,
Csízy Katalin, Csorba György, Csorba László, Deák Ágnes, Dobszay Tamás,
Domokos György, Drócsa Izabella, Dubniczky Zsolt, Egyed Ákos, Erdődy Gábor,
Farkas Judit Antónia, Fodor Pál, Forgács Márton, Frazer-Imregh Monika, Gecsényi Lajos,
Germuska Pál, Gerő András Gulyás Adrienn, Hollósi Gábor, Horváth Csaba,
Horváth Emőke, Horváth Miklós, Illésfalvi Péter, Jankó Annamária, Kedves Gyula,
Kemény Krisztián, Kincses Katalin Mária, Kiss Dávid, Kiss Gábor, Kocsis Annamária,
Kovács István, Kozák-Kígyóssy Szabolcs, Krámlí Mihály, Kreutzer Andrea,
Kulcsár Viktor, Kurucz György, Nagy Mariann, Polgár Balázs, Szakály Sándor,
Szoleczky Emese, 2023

© HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum, 2023
© HM Zrínyi Nonprofit Kft. – Zrínyi Kiadó, 2023

All rights reserved. Minden jog fenntartva.

Szerkesztette
Medgyesy Zsófia és Pászti László

A szerkesztésben közreműködött
Mészáros Kálmán, Sallay Gergely, Solymosi József, Závodi Szilvia

A borítót Szikits Péter fotójának felhasználásával tervezte
Szabó Emese

A hátsó borítón válogatás 1848–1849-es iratokból
(HM HIM Hadtörténelmi Levéltár 14/49, 23/447, 52/179;
Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára R 32 No 2790-1)

A kiadásért felel

Dr. Tölli László ezredes, a HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum parancsnoka
Kulcsár Gábor ügyvezető, HM Zrínyi Nonprofit Kft.
Dr. Hajdú Ferenc, a Zrínyi Kiadó vezetője

HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum
ISBN 978-963-519-015-7 Ö
ISBN 978-963-519-016-4

HM Zrínyi Nonprofit Kft. – Zrínyi Kiadó
ISBN 978-963-327-920-5 Ö
ISBN 978-963-327-921-2

TARTALOMJEGYZÉK

Köszöntő • hermannrobi hatvan (<i>Szakály Sándor</i>)	7
<i>Anka László</i> : A Honvédelemkém felállításának története a tápióbicskei csatatéren (1902–1910)	11
<i>B. Szabó János</i> : Levedi és Álmos „hosszú menetelésének” hátteréhez • A rugalmas elszakadás és erőgyűjtés ázsiai stratégiájának példái	19
<i>Bagi Zoltán Péter</i> : Tervezetek a győri végvidék költségeinek csökkentésére a 16. század végén	25
<i>Bálint Ferenc</i> : Az „oldenburgi vaskereszt” • A Frigyes Ágost Kereszt adományozásai a cs. és kir. 12. gyalogezred katonáinak 1917–1918-ban	35
<i>Balla Tibor</i> : Az Osztrák–Magyar Monarchia Ludovika Akadémiát végzett tábornokai	41
<i>Balogh Máté</i> : Adalékok a csákányi vár 17. századi építéstörténetéhez	49
<i>Báthory Csaba</i> : A lovag meséje • Rosenfeldi Pawlowsky Ede alezredes regényes élete	57
<i>Bene János</i> : „Hatos tüzér, csak annak élj, hogy nagy legyen egykor a te hazád!” • A Gábor Áron-tüzérek és az első Borbála-napok Nyíregyházán	65
<i>Bertalan Péter</i> : A hálózat csapdájában • Állambiztonság versus roma értelmiség	73
<i>ifj. Bertényi Iván</i> : Habsburg-hű hazafiság? • Tisza István aradi beszéde 1910. október 6-án	83
<i>Bertha Zoltán</i> : „Hazatérés idején” • Tamási Áron Észak-Erdély 1940-es visszacsatlásáról	99
<i>Bognár Zalán</i> : Az NKVD GUPVI székesfehérvári hadifogolytáborairól dióhéjban	107
<i>Czeplédi Sándor</i> : Hősök, példák, tanulságok • A történelemtanítás céljai Fáy András időskori műveiben	121
<i>Csibi Norbert – Nagy Mariann</i> : „A tudni-érdemes dolgok megmutatása” • Hatvany Lajos két programterve 1948-ban	133
<i>Csikány Tamás</i> : Vetter altábornagy körei	141
<i>Csúzy Katalin</i> : Iulianus Galliában Ammianus Marcellinus híradásai alapján	151
<i>Csorba György</i> : Tűzokádó sárkánygép, kábító lőszer, homokvető, aknamező, légi bombázás és Árpád tábora • Civil fegyverzetfejlesztési és stratégiai javaslatok az 1848–1849-es szabadságharc idején	161
<i>Csorba László</i> : „Pillantás a múltra és a jövőre” • Kossuth mint „mazzinista publicista” 1858–1859-ben	171
<i>Deák Ágnes</i> : Kell-e tartani az 1848-as forradalmárok családtagjaitól? • A Schmerling-provizórium politikusainak hadakozása a forradalom emlékével	187
<i>Dobszay Tamás</i> : Előszentesítés a gyakorlatban • A törvényhatóságok 1870. évi rendezési tervei az uralkodó előtt	197
<i>Domokos György</i> : Egy építési jelentés Győr erődítményeiről 1577-ből	209
<i>Drócsa Izabella</i> : Kivételes jogból köztörvény • A statárium alkalmazásának kérdései a Horthy-korszakban	221
<i>Dubniczky Zsolt</i> : Egy emlékmű, két változat • A Batthyány Lajos emlékére emelt örökmécses	231

<i>Egyed Ákos</i> : Erdővidéken történt 1848 novemberében és decemberében	241
<i>Erdődy Gábor</i> : A délnémet térség a <i>Pesti Hírlap</i> 1841. évi híradásaiban	247
<i>Farkas Judit Antónia</i> : Ed Sullivan, a magyarok szabadságtörekvésének amerikai szószólója a hidegháború éveiben	255
<i>Fodor Pál</i> : Egy prófétai ivadék a magyar végeken • Muszlim „nemesek” és a „szent háború” ethosza az Oszmán-török Birodalomban	267
<i>Forgács Márton</i> : Adalékok Ömer Lütfi pasa és a magyarok kapcsolatához	277
<i>Frazer-Imregb Monika</i> : Részvét vagy irónia? • Angelo Poliziano vigaszlevele Gioviano Pontanóhoz Ferrante király halála alkalmával	285
<i>Gecsényi Lajos</i> : Egy konzervatív politikus az emigrációban • Teleki Béla gróf a Magyar Nemzeti Bizottmányról	295
<i>Germuska Pál</i> : A szovjet csapatok magyarországi tartózkodásának okmányai.	307
<i>Gerő András</i> : Két trónörökös a Monarchia átalakításáról	321
<i>Gulyás Adrienn</i> : „Görgei táborának egy szép virága!” • Adalékok Lebstück Mária, a leghíresebb magyar honvédnő életéhez	331
<i>Hollósi Gábor</i> : A Szent Korona-tanról	339
<i>Horváth Csaba</i> : Ellenforradalom a Ludovikán	347
<i>Horváth Emőke</i> : A chilei gazdaság sajátosságai az 1870 és 1914 közötti években	367
<i>Horváth Miklós</i> : 1956 – a nemzet őrségének megalakulása és fontosabb jellemzői	377
<i>Illésfalvi Péter</i> : A Huszton állomásozó 24. határvadász-zászlóalj 1939-ben	385
<i>Jankó Annamária</i> : Az Erdélyi Nagyfejedelemség kataszteri és katonai térképezése a 19. században	395
<i>Kedves Gyula</i> : Görgei pisztolya az egykori Aradi Ereklýmúzeumból • Egy tárgyi emlék az oroszokkal való tárgyalási kísérletből	405
<i>Kemény Krisztián</i> : Az alsóturcsesi ütközet (1849. január 16–17.)	415
<i>Kincses Katalin Mária</i> : Szalay László a Rákóczi-szabadságharcról	429
<i>Kiss Dávid</i> : Vörös János 1945–1946-os tevékenysége	443
<i>Kiss Gábor</i> : Népfelkelő-hadtápszászlóaljok szervezése a m. kir. Honvédségben az I. világháború idején	451
<i>Kocsis Annamária</i> : „Azzal nem boszorkány, ha valamit egy kicsint tud” • Egy 18. századi boszorkányvád értelmezése	461
<i>Kovács István</i> : Egy 1849-es lengyel légionista helytállása • Jan Aleksander Fredro festményen megörökített hőstette	471
<i>Kozák-Kigyóssy Szabolcs</i> : „A the barathod” – A pajzsgyártó mesterség elfeledett eszközei	479
<i>Krámlí Mihály</i> : Egy krumpliszák és pár zsák cukor • Hétköznapi bosszúságok az első világháborúból	493
<i>Kreutzer Andrea – Szoleczky Emese</i> : „Sokra sír, sokra vak börtön borul” • Egy josefstadi fogolynévsor a Hadimúzeum gyűjteményéből	501
<i>Kulcsár Viktor – Polgár Balázs</i> : Terepi kutatások az 1849. évi tápióbicskei és váci ütközetek helyszínén	521
<i>Kurucz György</i> : Haditörvényszéki eljárás gróf Festetics György alezredes ellen 1790-ben	531

FARKAS JUDIT ANTÓNIA

**ED SULLIVAN,
A MAGYAROK SZABADSÁGTÖREKVÉSÉNEK
AMERIKAI SZÓSZÓLÓJA A HIDEGHÁBORÚ
ÉVEIBEN**

Az 1956-os forradalom kirobbanását követően az Amerikai Egyesült Államok-szerte szervezett civil demonstrációk, tiltakozási, szolidaritási és segélyakciók arról tanúskodnak, hogy az amerikai társadalom azonnal és egyértelműen kinyilvánította, hogy elítéli a magyarországi szovjet agressziót, a szabadságukért és függetlenségükért küzdő magyarok oldalán áll, és mielőbbi megsegítésüket sürgeti. A közvélemény egy jelentős része – különösen az Eisenhower-adminisztráció Kelet-Közép-Európa felszabadítását hirdető propagandája fényében – sokkal határozottabb és gyorsabb fellépést, kézzelfogható tetteket, nemcsak humanitárius, de politikai és katonai segítségnyújtást is várt volna a magyarországi fegyveres konfliktust illetően felkészületlen és passzív, a harmadik világháború kirobbanásának veszélye miatt óvatos kormányzattól.¹

Annak, hogy az amerikai emberek ilyen mélyen azonosultak a magyarok önfeláldozó hősiességével és szabadságküzdelmével, számos oka volt. A természetes együttérzés mellett ebben éppúgy szerepet játszott az USA és a Szovjetunió hidegháborús szembenállása, az amerikaiak kommunistaellenessége, mint az Eisenhower-kormányzat kelet-közép-európai propagandája és cselekvőképessége között feszülő ellentmondás. A magyarokkal való érzelmi azonosulás, szolidaritás felkeltéséhez és megerősítéséhez nemcsak a széles körű tömegtájékoztató, a magyarországi eseményekről és a különféle segélyfelhívásokról részletesen beszámoló rádiófelvételek, újságcikkek, álló- és mozgóképek járultak hozzá,² hanem egy-egy befolyásos közszereplő, ismert személy nagy nyilvánosság előtt történő kiállása is. Az amerikaiak legszélesebb tömegeit ekkoriban a tömegkultúrán, azon belül is a televízión keresztül lehetett a legeredményesebben megszó-

¹ *Farkas Judit Antónia*: Az amerikai emberek meghallották a magyarok segélykiáltását. Az International Rescue Committee sürgősségi segélyakciója az 1956-os forradalom napjaiban. In: VERITAS Évkönyv 2021. Szerk. *Farkas Judit Antónia – Orosz László – Schwarczwölder Ádám – Ujváry Gábor*. Budapest, 2022. 343–369. o. (A továbbiakban: *Farkas* 2022.)

² Vö. *Farkas Judit Antónia*: A képek, amelyek bejárták és megosztották az egész világot. A *Life* magazin 1956-os fotói. *Korall*, 19. (2018) 73. sz. 171–201. o.

lítani és mozgósítani. Ezt használta ki az Egyesült Államok egyik legismertebb televíziós személyisége és újságírója, Ed (Edward Vincent kettős keresztnévét rövidítve használta) Sullivan (1901–1974), amikor 1956–1957-ben a magyarok humanitárius megsegítésére kérte a nézőket népszerű szórakoztató műsorában. A magyarok iránti rokonszenvét, szabadságtörekvésük melletti kiállását 1956 előtt és után is több alkalommal kifejezésre juttatta.³

Az Ed Sullivan Show és az 1956-os magyar forradalom

Ed Sullivan felfedezésre váró és híres előadóművészeknek, többek között zenészeknek, zeneszerzőknek, színészeknek, komikusoknak, táncosoknak, artistáknak, bábművészeknek és bűvészeknek fellépési lehetőséget biztosító, a Columbia Broadcasting System (CBS) vasárnap esténként 8 órai kezdettel élőben sugározott varietéműsorának három adásában is felhívta az amerikai nézők figyelmét a magyarok humanitárius megsegítésére. A tehetségkutató műsorok archetípusának tekinthető, a vaudeville műfaján alapuló *Ed Sullivan Show* (1955. szeptemberig *Toast of the Town*) 1948-as debütálásától 1971-es megszűnéséig az Egyesült Államok egyik legnézettebb, adásonként több tízmillió (1956-ban hetente átlagosan 50 millió) nézőt vonzó és egész családokat a képernyők elé ültető televíziós programja volt. A pályafutását sportújságíróként kezdő Sullivan népszerű tévéshow-jával nagymértékben formálta a közgondolkodást, és forradalmasította a popkultúrát. Több mint 20 éves fennállása során többek között az Animals, Louis Armstrong, Jack Benny, a Beatles, Humprey Bogart, Maria Callas, Duke Ellington, Michael Jackson, Yehudi Menuhin, Rudolf Nureyev, Edith Piaf, Elvis Presley, a Rolling Stones és a Supremes is fellépett a show-ban. Sullivan a polgárjogi mozgalom elkötelezett támogatójaként számos tehetséges fekete előadóművészt hívott meg. Amerika legkedveltebb szórakoztató televíziós műsorában szerepelni egyet jelentett a hírnévvel, vagy legalábbis az oda vezető út egyik fontos állomásával.⁴ De mi lehetett az oka annak, hogy egy amerikai showman, újságíró érzelmileg annyira szimpatizált a magyarokkal, hogy tévéműsorában és állandó újságrovatában többször is foglalkozott velük, és kiállt mellettük?

³ Ezúton köszönöm meg Ed Sullivan unokája, Margo Precht Speciale, illetve az Ed Sullivan Show archívumát tulajdonló SOFA Entertainment tanulmányomhoz nyújtott önzetlen segítségét.

⁴ *Cohen, Martin: The Great Big "IF". TV Radio Mirror, 47. (1956) december (1. sz.) 19–21. és 61–62. o. (A továbbiakban: Cohen 1956.) 62. o.; Merwin, Gregory: Fifty Million People Can't Be Wrong. TV Radio Mirror, 47. (1957) május (6. sz.) 32–33. és 92–93. o.*

Sullivan magyarok iránti rokonszenvének háttérben elsősorban egy közvetlen élmény, személyes tapasztalat állt. Az újságíró a *Daily News* (New York) napilapban megjelenő, a showbusiness és a közélet ismert szereplőivel és történéseivel foglalkozó állandó rovatában (kezdetben *Broadway*, majd *Little Old New York* volt a címe, és a cikkeket a helyi lapok egy része is átvette) többször leírta, és tévéműsorában is elmesélte, hogy 1937-es magyarországi utazásának köszönhetően zárta szívébe a magyarokat. Barátjával, a népszerű humoristával és rádiós műsorvezetővel, a későbbi televíziós sztárral, Jack Bennyvel közös 1937-es európai útjuk során a nemzetközi filmipar ismert szereplői körében igen kedvelt Budapestre is ellátogattak feleségeik társaságában. Sullivant teljesen lenyűgözte „Európa legszebb és leglustább” városa, a magyarok kedélyessége, temperaméntuma és életélvezete. A főváros egyedülálló fekvésére, természeti adottságára, a Duna-korzón és a Margitszigeten található vendéglátóhelyekre, a cigányzenészek virtuozitására, a fürdőkre, de még a Kerepesi úti lóversenypálya sajátos légkörére és a magyar mozikban játszott feliratos amerikai filmekre is többször visszatért. Egyedül az éjszakai mulatók és revüműsorok (az Arizonába is ellátogatott) Broadway-hangulatot imitáló középszerűségéről volt negatív vélemény. Budapesti tartózkodásáról beszámoló első cikkében még azt is megemlítette, hogy *Az Est-lapok* fotóriportere felkereste őket a Dunapalota Hotelben, hogy egy képet készítsen az illusztris amerikai vendégekről. Bár a fotót⁵ (1. kép) a *Daily News* nem közölte, Sullivan pontosan és majdnem teljes egészében idézte a magyar napilapban megjelent képaláírás szövegét.⁶

Az emlékezetes utazás és az Amerikában élő magyarokkal való személyes kapcsolatai⁷ mellett Sullivan magyarok iránti rokonszenvét kommunistaellelenségére, liberális beállítottsága, az emberi és alapvető szabadságjogok, a társadalmi igazságosság mellett elkötelezettsége is erősítették. Az elnyomottak,

⁵ Érdekes amerikai vendégek Budapesten. *Az Est*, 1937. augusztus 1. (173. sz.) 6. o. Vö. Sullivan, Ed: *Broadway. The Blue Danube. Daily News*, 1937. augusztus 13. (41. sz.) 38. o. (A továbbiakban: Sullivan 1937.) (A newspapers.com *Daily News* adatbázisának a „Main edition” kiadásváltozatára hivatkozom, a vasárnapi kiadás címe *Sunday News* volt.)

⁶ Sullivan 1937.; Sullivan, Ed: *Broadway. European Index. Daily News*, 1937. augusztus 16. (43. sz.) 28. o.; *Uő*: *Little Old New York. The Broadway Madhouse. Daily News*, 1944. április 5. (244. sz.) 45. o.; *Uő*: *Little Old New York. Personalities. Sunday News*, 1946. június 23. (8. sz.) 77. o. (A továbbiakban Sullivan 1946.); *Uő*: *Little Old New York. I Remember Budapest. Daily News*, 1949. február 10. (197. sz.) C14. o. (A továbbiakban: Sullivan 1949.); *Uő*: *Little Old New York. Men and Maids, and Stuff. Daily News*, 1956. október 29. (108. sz.) 42. o. (A továbbiakban: Sullivan 1956.)

⁷ A magyar emigráns vezetők közül Varga Bélával (1903–1995), a Magyar Nemzeti Bizottság elnökével és a Nemzetközi Menekültügyi Bizottság (International Rescue Committee, IRC) igazgatóságának tagjával, valamint Fábán Bélával (1899–1966), a Volt Magyar Politikai Foglyok Szövetségének elnökével volt jó kapcsolatban. Cikkeiben több ízben írt magyar származású, de Amerikában élő hírességekről is.

1. kép: Balról jobbra Ed Sullivan, Sylvia Weinstein Sullivan, Margaret Livingstone, Jack Benny 1937-ben Budapesten (Az Est, 1937. augusztus 1. 6. o.)

üldözöttek iránti szolidaritást, a diszkrimináció minden formájának elítélését ír katolikus szüleitől tanulta.⁸ Ez lehet a magyarázata annak, hogy már az 1956-os forradalmat megelőzően hallatta a hangját a magyarországi törvénytelenésekkel kapcsolatban. 1949-ben szót emelt Mindszenty József bíboros koncepciók pere és halálos ítélete ellen, majd 1950-ben a kémkedéssel megvádolt amerikai állampolgárságú üzletember, Robert A. Vogeler magyarországi kirakatpere és bebörtönzése elleni tiltakozásra szólított fel televíziós műsorában és újságrovatában.⁹

Sullivan a forradalom kirobbanását követő első, október 28-ai showműsorában állt ki először a szabadságukért és függetlenségükért fegyvert ragadó magyarokért.

⁸ Margo Precht Speciale szíves közlése e-mailben, 2022. november 12.

⁹ Sullivan, Ed: Little Old New York. The Broadway Scene. *Daily News*, 1949. február 9. (196. sz.) 71. o. – Az írást más címmel más lapok is átvették. Például: *Üő: Mindszenty Trial Called a Victory. The Detroit Free Press*, 1949. február 12. (284. sz.) 23. o.; *Sullivan 1949; Üő: Little Old New York. My Secretary, Africa, Speaks. Daily News*, 1950. február 18. (204. sz.) 18. o.; *Vogeler Trial Fixed, Says U.S. Daily News*, 1950. február 22. (207. sz.) 2., 6. o.; *Vogeler's Appeal Risks Longer Term. Daily News*, 1950. február 22. (207. sz.) 6. o.

Számítani lehetett rá, hogy az adást több tízmillióan fogják nézni, ugyanis aznap lépett fel második alkalommal a műsorban az 1956-ban viharos gyorsasággal népszerűvé vált Elvis Presley (2. kép), így az adást hatalmas várakozás előzte meg. Elvis szeptember 9-én szerepelt először Sullivan showműsorában, bár akkor a műsorvezetőt autóbalesete miatt a brit színész, Charles Laughton helyettesítette. Az adást az amerikai tévénezők csaknem 80%-a látta. Sullivan Tom Parker „ezredes”, Elvis menedzserének megkeresése ellenére eredetileg nem akarta meghívni a műsorába az egyre népszerűbb előadóművészt, attól tartva, hogy adásának törzsközönsége, a konzervatívabb ízlésű családok idegenkednének az énekes frivol stílusától. De amikor az NBC-n azonos időben sugárzott, új Steve Allen Show-ban fellépő sztár

2. kép: Ed Sullivan és Elvis Presley
(TV Radio Mirror,
1957. május, Media History Digital
Library)

miatt műsorának nézettsége alulmaradt, meggondolta magát. Azonnal megkereste Parkert, és 50 000 amerikai dollárért három alkalomra leszerződte a 21 éves rock 'n' roll sztárt.¹⁰ Elvis október 28-án a *Don't Be Cruel*, a *Love Me Tender*, a *Love Me* és a *Hound Dog* című dalokat énekelte el a CBS csatorna zsúfolásig megtelt, a New York-i Broadway-n levő 50. számú stúdiójának színpadán. Sullivan a magyar emigráns vezetők kérésére azzal zárta egyórás műsorát, hogy felhívta a figyelmet „a komcsikkal szemben odaát csodálatos küzdelmet folytató magyarok nehéz helyzetére” és humanitárius megsegítésükre.¹¹

A műsor próbájával párhuzamosan zajlott a New York-i ENSZ-palotában a Biztonsági Tanács (BT) első, a magyarországi helyzetet tárgyaló ülése, amelyet hatalmas érdeklődés kísért. Mindeközben magyar demonstrálók a szovjet agresszió ellen tiltakozva transzparenszekkel tüntettek az épület

¹⁰ Cohen 1956. 62. o. és The Ed Sullivan Show Artists – Elvis Presley. <https://www.edsullivan.com/artists/elvis-presley/> (A letöltés időpontja: 2022. szeptember 20.)

¹¹ The Ed Sullivan Show, 1956. október 28. (00:59). Vö. Keenan, Thomas: Peace in the Valley. In: After Belonging: The Objects, Spaces, and Territories of the Ways We Stay in Transit. Eds. Lluís Alexandre Casanovas Blanco et al. Zürich, 2016. 191. o.

előtt. A tüntetésről a másnapi sajtó, így a *The New York Times* is részletesen beszámolt, és képet is közölt.¹² A legfontosabb segélyszervezetek, mint például az Amerikai Vöröskereszt (American Red Cross) előző nap (október 27-én), az IRC pedig aznap tette közzé a sajtóban országos pénzgyűjtő segélyfelhívását a magyarok érdekében. A civil szervezetek felhívásait követően, november 1-jén számoltak be az amerikai lapok arról, hogy az Egyesült Államok külföldi országok támogatására szakosodott kormányzati szerve, a Nemzetközi Együttműködési Igazgatóság (International Cooperation Administration) 2000 tonnányi élelmiszert ad a magyar lakosságnak és az Ausztriába érkező magyar menekülteknek, amit a Vöröskereszt Társaságok Ligája (League of Red Cross Societies) juttat el az érintettekhez. November 2-án Eisenhower elnök további élelmiszert és gyógyszert ajánlott fel a magyaroknak az elnöki alaplóból, 20 millió USD értékben.¹³

Ed Sullivan az egy héttel későbbi, november 4-ei műsorában – részben az IRC közbenjárására – ismét ráirányította a közfigyelmet a magyarokra, így fejezve ki tiltakozását a vasárnap hajnalban kezdődött második szovjet katonai intervenció ellen. Az egyik műsorszám előtt Sullivan felolvasta a CBS hírösszefoglalóját az ENSZ Közgyűlésének rendkívüli üléséről, mely szerint nagy többséggel elfogadták a szovjet erők Magyarországról történő kivonulását és a helyzet Magyarországon történő, ENSZ általi vizsgálatát követelő amerikai javaslatot. A következő műsorszám után Sullivan – rendhagyó módon – az IRC budapesti segélymissziójáról előző nap visszatért Leo Cherne-nek is néhány perces megszólalási lehetőséget biztosított. Az amerikai humanitárius magánszervezet igazgatósági elnöke röviden beszámolt az első amerikai segélyakcióról, melynek során útítársával, a bécsi IRC-irodát vezető Marcel Fausttal ételt, ruhát és a világhírű Pfizer cég Terramycin nevű életmentő antibiotikum-adományát tartalmazó segélycsomagokat adtak át Budapesten a forradalmárok és az újjáalakult pártok képviselőinek, valamint a házi őrizetből előző nap szabadult Mindszenty bíborosnak, azt követően, hogy a főpap november 1-jén sajtótájékoztatót tartott a primási palota udvarán. Leo Cherne – miközben felmutatta a nézőknek azt a szakadt és koszos, házilag készített vöröskeresztes zászlót, amelyet magyarországi útjuk során terítettek autójuk motorháztetőjére, és elővette sajtóigazolványát, amely szintén jó szolgálatot tett másfél napos, nem éppen veszélytelen útjuk során – röviden beszámolt tapasztalatairól, és elmondta a nézőknek, hogy Mindszenty bíboros milyen hálás volt az IRC-nek és az Egyesült Államok állampolgárainak a gyors és bőkezű humanitárius segítségért. Ezt követően Cherne arra kérte a nézőket,

¹² *McLaughlin, Kathleen*: Hungarian Exile's Plea to U.N. Warns of a Reprisal on People. *The New York Times*, 1956. október 29. (36 073. sz.) 8. o. és Excerpts from the Debate in the U.N. Security Council on Rebellion in Hungary. Uo. 10. o.

¹³ *Farkas* 2022. 344–345. o.

hogy az IRC-n keresztül pénzzadományokkal támogassák a magyar nép megsegítését. Az interjú és a segélyfelhívás óriási visszhangot váltott ki. A televíziózás addigi történetében példa nélküli módon egy hét alatt közel 500 000 USD érkezett a segélyszervezet számlájára.¹⁴

A január 6-ai műsorban, amelyben Elvis Presley harmadszor és utoljára lépett fel, Ed Sullivan ismét megkérte a nézőket, hogy az egyházi szervezeteken és az Amerikai Vöröskereszten keresztül adakozzanak a magyarok megsegítésére. Hogy Elvis Presley népszerűségét kihasználva még több jótékonykodót toborozzon a magyarok javára, Sullivan úgy konferálta fel a sztárt az utolsó műsor száma előtt, mint aki szintén szívében viseli a magyarok megsegítését.¹⁵ A műsorvezető elmondta a közönségnek, hogy Presley a közeljövőben egy jótékonyági koncertet ad (ez nem valósult meg), és Elvis kérését tolmácsolva arra buzdította a tévénézőket, hogy pénzzel támogassák a magyarokat. Végezetül felkonferálta Elvis utolsó produkcióját, a *Peace In the Valley* című dalt. Mint azt egy levél is bizonyítja, nem Elvis, hanem Sullivan ragaszkodott a vallásos tartalmú, békéért és segítségért fohászoló, szomorkás gospel elénekléséhez, amit a fekete Thomas Dorsey írt.¹⁶ Egyrészt azért, mert a dal jobban illett az alkalomhoz, segített abban, hogy a hallgatóság átérezze a magyarok szenvedését és megsegítésük fontosságát, másrészt mert így Elvist komolyabb színben lehetett feltüntetni. Sullivant számos kritika érte azért, hogy a stílusa miatt sokakat megbotránkozató énekest meghívta a családok körében népszerű műsorába. Ezért a januári televízióadásban a kamerák Elvist már kizárólag deréktől felfelé mutatták az énekszámok alatt, így a CBS csatorna műsorát nem érhetette bírálat az énekes védjegyévé váló csípőmozgása miatt. A „szalonképes”, „rendes, jóra való fiatalember” imázsát erősítette a Sullivan által tolmácsolt jótékonyági felhívás és az utolsó dal eléneklése is. Sullivannek és Elvisnek köszönhetően ismét jelentős pénzüsszegek folytak be a magyarok javára.

1959 őszén fordulóponthoz érkezett a magyar ügy tárgyalása az ENSZ-ben. 1959. november 25-én a nemzetközi testületben nagy többséggel megszavazták a kérdés napirendre vételét. Az eredményes lobbitevékenységnek képezte részét az a – egyébként vélhetően – téves információkon alapuló tiltakozó akció, amelynek a magyar emigráns vezetők, Varga Béla és Fábíán Béla kérésére Sullivan az élére állt. A showman október 25-ei műsorában felhívást intézett a nézőkhöz,

¹⁴ The Ed Sullivan Show, 1956. november 4. (00:46, 00:56) és *Farkas* 2022. 363. o. – A budapesti segélymisszióról részletesen lásd *Farkas* 2022. 348–359. o.

¹⁵ The Ed Sullivan Show, 1957. január 6. (00:59).

¹⁶ Tom Diskin levele Elvis Presleynek. [H.n.] 1957. január 3. Vö. “Inside The Archives” (Elvis and Ed Sullivan) Graceland, 2020. szeptember 3. <https://www.youtube.com/watch?v=yok-sZ0xyj-k> (A letöltés időpontja: 2022. október 20.)

hogy írjanak Hruscsovnak levelet annak a forradalom leverését követően börtönbe került 150 magyar fiatalnak a megmentése érdekében, akikre 18. életévük betöltését követően – brit sajtóértesülések szerint – halálbüntetés várt. A műsorvezető annak a 30 fiatalnak a nevét is felolvasta élő adásában, akiket a közelmúltban akasztottak fel. Sullivan felajánlotta, hogy elutazik Magyarországra, hogy személyesen győződjön meg a kivégzésekről terjedő hírek igazságtartalmáról. Noha a világsajtót bejáró hírt a magyar diplomácia cáfolta, az illetékes hatóságok nem adtak engedélyt sem Sullivannek, sem Sir Leslie Munro ENSZ-megbízottnak, hogy a magyar börtönöket meglátogassák.¹⁷

Érdemes megemlíteni, hogy Sullivan az 1965. október 31-ei műsorában az Amerikában két hónapon át turnézó Magyar Rádió Gyermekkorúkat (külföldön Budapesti Gyermekkorúsként szerepeltek) is vendégül látta. Bár a kórus felkonferálásakor Sullivan csak az 1937-es felejthetetlen budapesti tartózkodására és a város szépségére tért ki, a produkció időzítése és a dalválasztás többekben azt az érzetet kelthette, hogy az nem volt véletlen. Az angol szerző által írt, de az írekhez köthető híres *Danny Boy* című dalra, amely a fiát a háborúból vagy az emigrációból halála előtt visszaváró idős szülő fohászát szólaltatja meg, az ír származású amerikaiak, így Sullivan is saját himnuszukként tekintettek. Sullivan a produkció felkonferálásakor nem is rejtette véka alá meghatottságát. Nem elképzelhetetlen azonban, hogy az írek és a magyarok függetlenségi küzdelmeit több ízben párhuzamba állító műsorvezető a dalválasztással burkoltan a kilenc éve levert magyar forradalomra is emlékezni kívánt.¹⁸

¹⁷ *Sullivan, Ed*: Little Old New York. Men and Maids, and Stuff. *Daily News*, 1959. október 26. (105. sz.) 50. o.; *Uő*: Little Old New York. My Secretary, Africa, Speaks. *Daily News*, 1959. október 30. (109. sz.) 64. o.; *Uő*: Little Old New York. Men and Maids, and Miami. *Daily News*, 1960. március 21. (231. sz.) 42. o. Vö. Ed Sullivan levele Charles H. Silvernek. New York, 1959. október 27. és Ed Sullivan távirata Nyikita Szergejevics Hruscsovnak. New York, 1959. november 3. (Köszönöm Margo Precht Speciale-nek, hogy önzetlenül megküldte részemre a dokumentummásolatokat.) Továbbá: A „magyar ügy” napirendre tűzése rosszindulatú összeesküvés. Péter János felszólalása az ENSZ-ben. *Népszabadság*, 1959. december 12. (290. sz.) 5. o.; *D. R.*: Fiatalok kivégzése otthon. *Katolikus Szemle*, 12. (1960) 1. sz. 64–65. o.; *Roller Kálmán*: „...Mi is voltunk egyszer az Akadémián”. Soprontól Vancouverig, 1956–2000. Budapest, 2001. 165–166. o.; Feljegyzés Ty. F. Stikov nagykövet és Sík Endre beszélgetéséről. 1959. november 12. In: Szovjet diplomáciai jelentések Magyarországról a Hruscsov-korszakban. Összeállította *Baráth Magdolna*. Budapest, 2012. 191–193. o.; *Deák András Miklós – Somorjai Ádám OSB*: A házigazda és vendége. Garret G. Ackerson ügyvivő és Mindszenty József bíboros. 1959–1961. • The Host and his Guest. Chargé Garret G. Ackerson and Cardinal József Mindszenty. 1959–1961. Budapest, 2022. 438., 441. o.

¹⁸ Budapest Children’s Choir “Danny Boy” on The Ed Sullivan Show. <https://www.youtube.com/watch?v=wOq2zFmJ5Sk> (A letöltés időpontja: 2022. október 20.)

Magyar vonatkozású hírek Ed Sullivan állandó rovatában

Sullivan nemcsak a több tízmilliós nézettségű televíziós műsorában, hanem a *Daily News* hasábjain hetente kétszer megjelenő *Little Old New York* című állandó rovatában is reflektált magyar vonatkozású hírekre. 1949–1950-ben, mint arra már utaltunk, felhívta a figyelmet a Mindszenty bíborost és Robert A. Vogelert ért törvénytelenésekre,¹⁹ 1956-ban és az utána következő években pedig a forradalommal és annak következményeivel, a menekültkérdéssel és a megtorlással is foglalkozott. Az 1956. október 28-ai *Ed Sullivan Show* adását követő napon – 1937-es budapesti útját felidézve – mélységesen elítélte a szovjetek megszárlását, és méltatta a magyarok szabadságküzdelmét, hősiességét. November 5-én megemlítette, hogy Varga Béla légihidat szervez, hogy ruhát, élelmet és gyógyszert juttasson el a szovjetek által másodszor is megtámadott Magyarországra. (Ez a kísérlet végül megghiúsult.) Cikkében arra is kitért, hogy az IRC akciót indított, hogy november 25-ét szenteljék a magyar segélyakció napjának (Help Free Hungary Day). November 19-ei tárcájában beszámolt arról, hogy Churchill 3000 USD-t ajánlott fel a London polgármestere által létrehozott magyar segélyalpnak (The Lord Mayor of London's National Hungarian & Central European Relief Fund), 1957. január 4-én pedig arról írt, hogy a népszerű hollywoodi filmszínész, Marlon Brando befejezte forgatását a magyar segélyalap részére.²⁰ A diktatúrák elől menekülők támogatására szakosodott amerikai magán-szervezet, az IRC a fiatal filmsztárt kérte fel, hogy olvassa fel a magyar menekültek humanitárius megsegítésére buzdító, a világhírű író, John Steinbeck által megfogalmazott *Hungarian Refugees Need Help* című segélyfelhívásuk szövegét. A Universal International Newsreel filmhíradójának egyperces felvételét vélhetően több alkalommal levetítették.²¹

¹⁹ Lásd a 9. sz. jegyzetet.

²⁰ *Sullivan* 1956.; *Sullivan, Ed: Little Old New York. Men and Maids, and Stuff. Daily News*, 1956. november 5. (114. sz.) 16. o.; *Uő: Little Old New York. Men and Maids, and Stuff. Daily News*, 1956. november 19. (126. sz.) 53. o.; *Uő: Little Old New York. The Passing Show. Daily News*, 1957. január 4. (166. sz.) 46. o.

²¹ Elképzelhető, hogy a felhívást december 27. előtt és után is lejátszották. *Hungarian Refugees Need Help. Universal Newsreel, Release 1. December 27. 1956.* https://search.alexanderstreet.com/preview/work/bibliographic_entity%7Cvideo_work%7C1788979; <https://www.rescue.org/uk/video/marlon-brando-video>; Gilbert Jonas levele John Steinbecknek. New York, 1963. január 16. In: Lot 118: Marlon Brando making speech written by Steinbeck. <https://www.invaluable.com/auction-lot/marlon-brando-making-speech-written-by-steinbeck-118-c-e034b98be9> (A letöltés időpontja mindhárom esetben: 2021. november 21.); *Farkas* 2022. 364–365. o.

Sullivan 1957. március végén, április elején európai körutazáson vett részt feleségével, amelynek magyar vonatkozású részleteiről is beszámolt rovatában.²² Bécsi tartózkodásuk során a United Press (UP) hírügynökség kelet-európai részlegének bécsi irodáját vezető Franz Cyrus tudósító kíséretében ellátogattak az osztrák–magyar határhoz, Halbtorn (Féltorony) közelében. Az egyik órtonytól nem messze szemtanúi voltak annak a jelenetnek, amint a határ magyar oldalán egy asszony tereget az udvaron, gyermekei pedig önfeledten játszanak. Sullivan Cyrust idézve megemlítette, hogy a magyar családot mindössze három méter választja el a szabadságtól. A látottak kapcsán a magyarok november 4-ét követő tömeges menekülésére is kitért, kiemelve az osztrákok vendégszeretetét és segítőkészségét. Sullivan és felesége meglátogatta a magyar menekülteknek átmeneti szállást nyújtó traiskircheni tranzitábort, ahol csaknem 2000, köztük 300 olyan 18 év alatti személy tartózkodott, akik egyedül érkeztek Ausztriába. Az újságíró információi szerint közülük 180 gyerek semmit nem tudott a családjáról. Az *Operation Chocolate Cake* című cikkében a showman beszámolt arról is, hogy felesége, Sylvia Weinstein Sullivan 36 darab csokoládétortát küldött a táborban lakó magyar gyerekeknek. A tortaszettek mellé tejet, kakaót és teát is kaptak a fiatalok.²³ Bizonyára a traiskircheni tapasztalatok is hozzájárultak ahhoz, hogy Peter Hoffer, az Associated Press (AP) tudósítójának cikke nyomán Sullivan 1957 májusában felhívta a figyelmet arra a 2000, 12 és 18 év közötti magyar menekültre, akik szüleik nélkül érkeztek Ausztriába. A szülők beleegyezése nélkül ugyanis nem lehetett őket örökbe fogadni, ami megnehezítette a táborokból való kikerülésüket és egy második befogadó országba, így például az USA-ba történő utazásukat. Hoffer az amerikai kormányzattól várt segítséget helyzetük megoldására.²⁴ A menekült gyerekek kapcsán Sullivan a magyar származású Paul Hebernek az IRC által működtetett, a Bécs melletti Hainbachban található gyermekotthonának támogatására is felhívta a figyelmet 1961-ben, ugyanis

²² Sullivan, Ed: Little Old New York. End of the Road. *Daily News*, 1957. április 1. (240. sz.) 47. o. – Az utazásról felesége is közzétett egy fotókkal kísért szöveget: Mrs. Sullivan, Ed: Sullivan's Travels. *TV Radio Mirror*, 48. (1957) szeptember (4. sz.) 17–19. o. (A továbbiakban: Mrs. Sullivan 1957.)

²³ Sullivan, Ed: Little Old New York. Operation Chocolate Cake. *Daily News*, 1957. április 5. (244. sz.) 50. o. – Sullivan felesége azt is megjegyezte cikkében, hogy az osztrákok minden magyar menekültet befogadtak, függetlenül attól, hogy mi volt a foglalkozásuk. Mrs. Sullivan 1957. 17. o.

²⁴ Sullivan, Ed: Little Old New York. The Passing Show. *Daily News*, 1957. május 31. (292. sz.) 48. o. Vö. *Murber Ibolya*: Egyedül idegenben. Az 1956-os forradalmat követően szülő nélkül menekülő kiskorúak története Ausztriában és Jugoszláviában. *Múltunk*, 67. (2022) 2. sz. 170–204. o.

az Egyesült Államok Menekült Programja (USEP) nem tudta a továbbiakban biztosítani az intézmény finanszírozását.²⁵

1959. októberben az újságíró nemcsak műsorában, hanem a rovatában is megkérte az olvasókat, hogy írjanak Hruscsovnak levelet, amiben kegyelmet kérnek a híresztelések szerint kivégzés előtt álló, 18. életévüket rövidesen beöltöző magyar forradalmárok érdekében.²⁶ 1961-ben, az 1956-os forradalom 5. évfordulóján pedig – az amerikaiak forradalommal kapcsolatos büntudatára utalva – a következőt írta október 23-ai cikkében: „[a forradalom] úgy fog bevonulni a történelembe, hogy a szabad világ nem tett meg mindent ebben a válságban”.²⁷

Ed Sullivan a műsoraiban elhangzott felhívásokkal, a tárcáiban közreadott magyar vonatkozású hírekkel több ízben ráirányította a figyelmet a magyarországi diktatúra törvénytelenégeire. Valósággal felrázta Amerika lelkiismeretét, és amerikaiak sokaságát ösztönözte a Magyarországon élők és a lábukkal szavazó magyarok morális támogatására és anyagi megsegítésére. Mint azt a bemutatott példák is alátámasztják, évekig napirenden tartotta szabadságtörekvésük ügyét az amerikai nyilvánosságban.

Az Amerikában élő magyar emigráns közösség egy-egy rendezvényén is részt vett. Az egyik ilyen alkalommal ír származásával, a magyarok írekével párhuzamba állítható függetlenségi küzdelmeivel magyarázta a velük való szoros érzelmi azonosulását. 1974-ben bekövetkezett halálakor a magyar diaszpóra is megemlékezett a magyarok barátjaként és támogatójaként elhíresült tévés személyiségről.²⁸

Sullivan ismert és befolyásos médiaszereplőként a médianyilvánosságot politikai aktivizmusra is felhasználta fontos közérdekű témák, felhívások, így például

²⁵ *Sullivan, Ed*: Little Old New York. Manhattan in October. *Daily News*, 1961. október 23. (103. sz.) 40. o. (A továbbiakban: *Sullivan* 1961.) Vö. 5 years Later... The Children of Hungary's Revolution. *Look*, 25. (1961) október 10. (21. sz.) 124–130. o.

²⁶ *Sullivan, Ed*: Little Old New York. Men and Maids, and Stuff. *Daily News*, 1959. október 26. (105. sz.) 50. o.; *Uő*: Little Old New York. My Secretary, Africa, Speaks. *Daily News*, 1959. október 30. (109. sz.) 64. o. Vö. *Uő*: Little Old New York. Men and Maids, and Miami. *Daily News*, 1960. március 21. (231. sz.) 42. o.

²⁷ *Sullivan* 1961. és *Taylor, Charles*: I Didn't Tell Plans – Sullivan. *The Miami Herald*, 1959. december 9. (7. sz.) 2. o.

²⁸ (s): Sullivan a magyar reményről szólt a newyorki szabadságünnepen. *Szabad Magyarság*, 1960. március 20. (12. sz.) 6. o.; *E. G.*: Hatalmas siker volt a Márciusi Ünnepe. *Amerikai Népszava*, 1960. március 21. (68. sz.) 5. o.; (S): Ed Sullivan. *Új Világ*, 1974. október 25. (43. sz.) 7. o.

a menekültek és elnyomottak megsegítésének propagálásával. Tevékenységével példát mutatott azoknak a sztároknak, akik később humanitárius szervezetek, akciók és más társadalmi ügyek népszerűsítése mellé álltak. A legendás showman, aki egyébként műsorába szovjet előadóművészeket is meghívott, és elkísérte az amerikai művészeket 1959-es emlékezetes moszkvai szereplésükre, amit az *Ed Sullivan Show* közvetített, nemcsak a hidegháború enyhüléséhez járult hozzá, hanem a „magyar ügy” reflektorfényben tartásával a kommunizmus koporsójába is hatalmas szögeket vert be.